

Nr 108.

Ankom till riksdagens kansli den 12 maj 1942 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till utövande av statskontroll å krigsmaterieltillverkningen.

(1:a avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under tionde huvudtiteln (punkt 3 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 3 januari 1942) föreslagit riksdagen att, i avvidan på särskild proposition i ämnet, till Handelsdepartementet: Utövande av statskontroll å krigsmaterieltillverkningen för budgetåret 1942/43 beräkna ett anslag av 30,000 kronor.

Sedermåra har Kungl. Maj:t i propositionen nr 136, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 27 februari 1942, föreslagit riksdagen att till Handelsdepartementet: Utövande av statskontroll å krigsmaterieltillverkningen för budgetåret 1942/43 under tionde huvudtiteln anvisa ett anslag av 15,000 kronor.

Förevarande anslag är för innevarande budgetår uppfört med 30,000 kronor.

Krigsmaterielinspektionens personal utgöres av en krigsmaterielinspektör, en assistent åt denne och ett kontorsbiträde. Dessa befattningshavare åtnjuta samtliga arvode.

Departementschefen har erinrat, att vid tiden för statsverkspropositionens avlåtande pågick en av besparingsutredningen föreslagen utredning i rationaliseringssyfte om det sätt, på vilket en övervakning av krigsmaterieltillverkningen lämpligen borde i nuvarande läge utformas. Sedan utredningen slutförts har departementschefen nu ånyo anmält detta ärende.

Besparingsberedningen ifrågasätter i sin den 10 december 1941 avlåtna promemoria, huruvida den speciella kontroll, som krigsmaterielinspektionen utövar, borde i nuvarande läge bibehållas. I den mån dylik kontroll alltjämt ansåges erforderlig, syntes densamma kunna i stället för av en särskild krigsmaterielinspektion handhas av annat eller andra organ med besläktade uppgifter.

Över besparingsberedningens promemoria hava yttranden avgivits av *statens industrikommission, statens ammunitionsnämnd, försvarsväsendets verk-*

stadsnämnd, luftskyddsinspektionen, krigsmaterielinspektören och kommerskollegium.

Departementschefen, som närmare redogjort för besparingsberedningens ifrågavarande promemoria samt myndigheternas däröver avgivna utlåtanden, har för egen del i ärendet anfört följande.

Den statliga kontrollen över krigsmaterieltillverkningen i Sverige infördes genom statsmakternas beslut år 1935, vilket grundade sig på en av 1932 års krigsmaterielberedning verkställd utredning. Att kontrollen infördes torde till väsentlig del få betraktas såsom ett led i de då pågående internationella strävandena att bringa krigsmaterielindustrien i de skilda länderna under statlig uppsikt. Det redan då hos oss existerande systemet med exportförbud och licensgivning efter prövning av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall ansågs icke tillfyllest för att ernå en effektiv kontroll över krigsmaterielindustriens verksamhet. De planer på mellanfolkliga överenskommelser rörande krigsmaterielkontrollen, som föreläge vid tiden för den svenska kontrollens införande, blevo ej förverkligade. Det torde emellertid icke råda tvivel om att statskontrollens genomförande för vårt land medfört vissa fördelar.

Givet är, såsom också i yttrandena understrykes, att syftet med ifrågavarande kontroll under nu rådande förhållanden till stor del förlorat sin aktualitet. Den svenska krigsmaterielindustrien arbetar sedan krigsutbrottet i största utsträckning för statens räkning. Det är därför naturligt, att det ifrågasatts, om icke här ifrågavarande kontroll kunde helt upphöra eller, i den mån kontrollen skulle anses alltjämt vara av betydelse, om icke den för ändamålet särskilt inrättade krigsmaterielinspektionen kunde i besparingssyfte indragas och kontrollen åläggas annat statsorgan. Besparingsberedningen har tänkt sig den senare anordningen, medan industrikommissionen, ammunitionsnämnden och verkstadsnämnden förordat den förra. Kommerskollegium och krigsmaterielinspektören uttala sig för bibehållande av den nuvarande ordningen.

Om den för kontrollen över krigsmaterieltillverkningen grundläggande förordningen av år 1935 upphäves eller dess giltighet suspenderas tills vidare, skulle därav följa, att det komme att stå vem som helst fritt att i Sverige taga upp tillverkning av krigsmateriel. Däremot skulle den kontroll, som ligger däri att export av krigsmateriel får ske endast efter tillstånd av Kungl. Maj:t, alltjämt bibehållas. Erfarenheten har emellertid visat, att en kontroll, som enbart tager sikte på exporten, icke är i allo tillfredsställande. Ömtåliga situationer kunna uppkomma, när kontrollen sättes in på ett så sent stadium som då ansökningen om exportlicens ingives.

Besparingsberedningen har icke berört frågan om den på 1935 års förordning grundade kontrollen över krigsmaterielagenternas verksamhet. Ej heller ha de myndigheter, som förordat förordningens upphävande eller suspenderande, angivit, om enligt deras mening även sistnämnda kontroll borde upphöra eller om den borde ordnas på annat sätt. Ett bifall till deras yrkande, sådant det formulerats, skulle innebära, att agentverksamheten lämnas fri. Ej minst under nuvarande förhållanden förefaller tillsynen över agentverksamheten på detta område vara av betydelse, särskilt som denna tillsyn även omfattar agenternas befattningsmed affärstransaktioner, som avse leveranser från Sverige till utlandet eller mellan främmande länder.

För min del har jag icke funnit mig böra föreslå, att gällande författningsbestämmelser rörande kontroll över krigsmaterieltillverkningen och krigsmaterielagenternas verksamhet nu sättas ur kraft.

Vad beträffar frågan om kontrollens förläggande till annat eller andra

statsorgan än krigsmaterielinspektionen synes det avgörande för denna frågas lösning böra vara huruvida ett för uppgiften lämpligt annat statsorgan finnes och om en sådan omläggning är ägnad att medföra kostnadsbesparing. Besparingsberedningen har närmast tänkt sig, att kontrollen skulle kunna överflyttas till ett eller flera av krisorganen. En sådan anordning synes mig dock knappast kunna medföra några fördelar i organisatoriskt hänseende framför den nu bestående ordningen med en till handelsdepartementet knuten inspektion, och överflyttningen skulle, såvitt utredningen visat, icke heller innebära någon kostnadsminskning.

Till krigsmaterielinspektionens arbetsuppgifter har, såsom av den föregående redogörelsen framgår, lagts även viss befattning med gasskyddsmaterielen. Det är tydligt, att det kan ifrågasättas, huruvida icke denna särskilda uppgift skulle kunna överflyttas till luftskyddsinspektionen. Men en sådan åtgärd synes mig icke böra vidtagas, om krigsmaterielinspektionen bibehålles, ty luftskyddsinspektionen skulle enligt sitt yttrande i så fall eventuellt behöva viss personalförstärkning utan att, såvitt kan bedömas, genom förändringen en motsvarande kostnadsminskning kan vinnas hos krigsmaterielinspektionen.

Efter överbäggande av den föreliggande organisationsfrågan finner jag mig böra förordna, att krigsmaterielinspektionen tills vidare bibehålles såsom särskilt organ inom handelsdepartementet. Om ändrade förhållanden motivera, att frågan upptages till förnyad prövning, bör givetvis en sådan omprövning ske.

Däremot synas kostnaderna för krigsmaterielinspektionen kunna nedbringas. Visserligen uppkommer härigenom icke någon besparing för statsverket, eftersom kostnaderna för kontrollen bestridas genom bidrag från de industriföretag, som tillverka krigsmateriel, men detta förhållande bör givetvis icke hindra, att organisationen göres så billig som möjligt. Med den begränsning av arbetsuppgifterna, som synes kunna genomföras under nuvarande förhållanden, bör krigsmaterielinspektionens personal kunna begränsas till en befattningshavare. Erforderlig skrivhjälp och annat arbetsbiträde bör kunna lämnas av departementets personal, men kostnaderna här för liksom för resor och expenser böra belasta här ifrågavarande anslag. Anslaget torde med hänsyn härtill kunna väsentligt nedbringas.

I avvaktan på erfarenhet om storleken av kostnaderna för den sålunda begränsade organisationen förordar jag, att anslaget till krigsmaterielinspektionen nedsättes till hälften eller till 15,000 kronor. Vid bifall härtill skulle den på riksstatens inkomstsida upptagna, mot anslaget svarande avgiftsposten beräknas till samma belopp. Sistnämnda fråga torde få upptagas i ett senare sammanhang.

Även om, såsom i ärendet upplysts, den statliga kontrollen över krigsmaterieltillverkningen på grund av rådande förhållanden i viss mån förlorat i betydelse, anser utskottet, att några bärande skäl icke förebragts för att gällande författningsbestämmelser på området nu böra sättas ur kraft. Enligt utskottets mening torde ifrågavarande kontroll alltjämt hava en uppgift att fylla, varför utskottet ansluter sig till departementschefens uppfattning, att densamma fortsättningsvis bibehålles.

I likhet med departementschefen synas utskottet icke några fördelar i organisatoriskt hänseende liksom ej heller någon kostnadsminskning vara att vinna, därest — på sätt föreslagits — kontrollen förläggas till annat eller

Utskottet.

andra statsorgan än krigsmaterielinspektionen. Utskottet tillstyrker därför, att inspektionen bibehålles såsom särskilt organ inom handelsdepartementet.

Departementschefens förslag om nedbringande av kostnaderna för krigsmaterielinspektionen, innebärande att inspektionens personal begränsas till en befattningshavare, tillstyrkes av utskottet, som ej heller har något att erinra mot den äskade medelsanvisningen.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må till *Handelsdepartementet: Utövande av statskontroll å krigsmaterieltillverkningen* för budgetåret 1942/43 å driftbudgeten under tionde huvudtiteln anvisa ett anslag av 15,000 kronor.

Stockholm den 12 maj 1942.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Oscar Olsson, Pauli, Bernhard Nilsson, Bäckström, Sven Larsson, Bäcklund, Carlström, friherre De Geer, Boman, Gillström* och *Persson* i Skabersjö; samt

från andra kammaren: herrar *Jonsson* i Eskilstuna, *Eriksson* i Stockholm, *Andersson* i Prästbol, *Ward, Isacsson, Holmdahl, Andersson* i Södergård, *Åqvist, Wallentheim, Åkerström, Eriksson* i Frägsta och *Olsson* i Kullenbergstorp.
